

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Van Bijlmerramp naar Binnenhoframp? Een analyse van de parlementaire enquête naar de Bijlmerramp

Varkevisser, G.

Citation

Varkevisser, G. (1999). Van Bijlmerramp naar Binnenhoframp?: Een analyse van de parlementaire enquête naar de Bijlmerramp. *Bestuurskundige Berichten*, 14(2), 3-6. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234221>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234221>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Voorwoord

Het is weer voorjaar en er is weer een nieuwe Bestuurskundige Berichten!

De BB is in een nieuw jasje gestoken en er is weer een grote verscheidenheid aan onderwerpen in dit nummer. Variërend van de Bijlmer enquête tot de problematiek rond de PKK en Turkije.

Er is nog meer nieuws: beginnende in dit nummer, zal in elke aflevering één van de artikelen geïllustreerd worden door een cartoon van de hand van René Leisink. Voorts is er voor hen die aspiraties hebben om minister te worden of de politiek in willen een recensie opgenomen over 'De minister - een handboek' van onze oud-minister van Onderwijs, Jo Ritzen, en een interview met dhr. Bolkestein. Ook is er weer nieuws van onze redactie in het buitenland en is er deel twee van de nieuwe column van Mark Rutgers, die het deze keer zal hebben over Hugo de Groot (jawel, van de boekenkast!).

Veel leesplezier, en dat het voorjaar maar veel zon mag brengen!

Bob Swinkels

Colofon

Redactieadres: Bestuurskundige Berichten, p/a B.I.L., Postbus 9555, 2300 RB Leiden, telefoon 071-5273696, fax 071-5273979

Hoofdredacteur: B. Swinkels

Redactie: D-P. Boender, S. Meihuizen, I. Overduin, R. Schellingerhout, G. Varkevisser.

Lay-out: B.J. Rienstra

Redactieraad: drs. F. Jorna, dr. F.M. van der Meer en dr. J. de Vries

Druk: Drukkerij Faculteit der Sociale Wetenschappen

ISSN: 0920-5772

Copyright: 1999 B.I.L.

Bestuurskundige Berichten is een uitgave van de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden (B.I.L.) en verschijnt vier maal per jaar. Het is niet toegestaan zonder toestemming van de redactie op enigerlei wijze het geheel of delen van dit nummer te reproduceren. Waar redacteurs op persoonlijke titel hun mening geven is deze niet noodzakelijkerwijs die van de gehele redactie.

Abonnement: Leden van de B.I.L. ontvangen Bestuurskundige Berichten gratis thuis. Voor niet-leden kost een abonnement |16,- per jaar. Dit dient te worden voldaan op bankrekeningnummer 56.65.22.357 t.n.v. de B.I.L. Leiden o.v.v. abonnement B.B. of op giro 9200 van ABN-Amro Leiden o.v.v. B.I.L., rekeningnummer 56.65.22.357; abonnement B.B.

Kopij voor de redactie: Als WP5.1, WP6.0 of word 6.0 bestand op 3.5 inch HD/DD diskette zonder enige opmaakcodes met een uitdraai.

Advertenties: Yvonne van der Vlugt, 071-5273696.

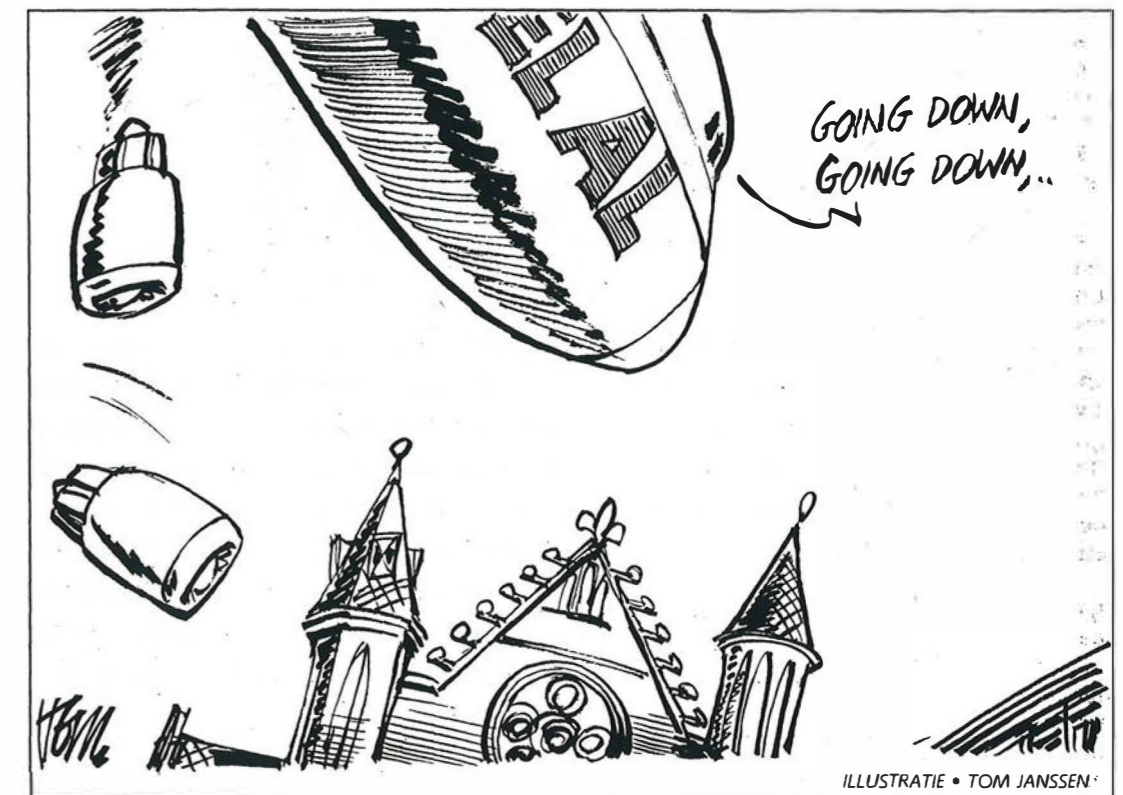
Illustratie: René Leisink, rene@zipper.demon.nl

Van Bijlmerramp naar Binnenhoframp?

Een analyse van de parlementaire enquête naar de Bijlmerramp.

Gert Varkevisser

Going down, going down..... Zondagavond 4 oktober 1992 stortte een El Al-Boeing neer in de Bijlmer in Amsterdam. Ruim 6 jaar later werd er een parlementaire enquêtecommissie ingesteld om de toedracht en de gevolgen van deze vliegcrash te onderzoeken, met als doel waarheidsvinding en het trekken van lessen voor de toekomst. De spanning en de emoties liepen tijdens de periode van de openbare verhoren hoog op. Politici en ambtenaren werden grondig aan de tand gevoeld. De commissie is inmiddels klaar, het eindrapport ligt er en het is nu aan de Tweede Kamer om er haar politiek oordeel over uit te spreken. Worden er ministers verantwoordelijk gesteld voor fouten of laksheid? Wordt de premier op het matje geroepen? Dreigt er een crisis voor Paars II? Paars 'going down'?

Het moest een beperkte parlementaire enquête worden, zo besloot de Tweede Kamer in oktober vorig jaar. Een paar maanden hooguit; geen slepende zaak. De invulling van de commissie – geen politieke kopstukken – deed de burger vermoeden dat de politiek

deze zaak niet te veel wilde opblazen. Het feit dat Tweede Kamerlid Van Gijssel (PvdA) de enige parlementariër was die bleef aandringen op een parlementair onderzoek versterkte dit vermoeden.

Jorritsma

Ook de regering was niet bepaald voorstander van een parlementaire enquête naar de Bijlmerramp. Premier Kok noemde zo'n enquête ooit 'overbodig'. Vice-premier en minister van Economische Zaken Jorritsma zei 'er niet veel van te verwachten'. Al eens eerder had ze de woorden 'er verdomd weinig voor te voelen' gebruikt voor het verzoek om een nieuw onderzoek naar de verdwenen vrachtpapieren van de neergestorte Boeing. Jorritsma is ook degene die zei dat 'alles klopte' voor wat betreft de lading terwijl de inhoud hiervan niet eens volledig bekend was. Zij is tevens de minister die er niet in slaagde alle vracht-

brieven boven tafel te krijgen daar waar de commissie hier wel in slaagde; de minister die de Kamer verkeerd inlichtte over de aanwezigheid van uranium in het vliegtuig en die diverse keren werd teruggeroepen in de Tweede Kamer omdat haar verklaringen door nieuwe feiten werden achterhaald.

Borst

Maar naast Jorritsma kwam ook tweede vice-premier en minister van Volksgezondheid Borst onder vuur te liggen. Zij stelde zich de afgelopen jaren nogal terughoudend op tegenover een grootschalig onderzoek naar de gezondheidsklachten van de betrokkenen bij de Bijlmerramp. Steeds verklaarde ze geen aanwijzingen te zien dat de ziekte-verschijnselen van hulpverleners en Bijlmerbewoners in relatie konden worden gebracht met de ramp. Borst baseerde zich hierbij vooral op een beperkt onderzoek van de GGD Amsterdam. Te lang bleef ze geloven dat het om psycho-

sociale klachten ging. Pas vorig jaar nam ze onder grote druk van de Tweede Kamer actie door een grootschalig onderzoek op te starten.

Maij-Weggen

Wie ook in de gevarenzone terecht is gekomen is oud-minister Maij-Weggen. Als voormalig minister van Verkeer en Waterstaat had zij de Kamer onjuist voorgelicht over een onderzoek naar de lading door de Economische Controle Dienst (ECD). Zij meldde dat de lading niet gevaarlijk was en slechts uit bloemen en parfum bestond. Later bleek het vliegtuig ook militaire onderdelen te bevatten. Tevens had zij de

dag na de ramp gezegd dat niemand verwijtbare fouten had gemaakt die tot de ramp zouden hebben kunnen leiden. Een nogal voorbarige uitspraak. Het El Al-toestel bleek zoveel technische gebreken en achterstallig onderhoud te vertonen dat het maar de vraag is of het vliegtuig had mogen vertrekken van Schiphol. Een onderhoudsmonteur vertelde tijdens zijn verhoor dat bij El Al soms vliegtuigen de lucht in worden gestuurd waarvan technici vinden dat ze aan de grond moeten blijven.

Lubbers/Kok

Tijdens de verhoren bleek ook dat coördinatie tussen de betrokken ministeries niet plaatsvond. Departementen waren nauwelijks op de hoogte van elkaars bevindingen en wisten niet goed wie wat deed. Dit gebrek aan coördinatie werd niet aangepakt door de twee achtereenvolgende premiers, Lubbers en Kok. Zij hebben geen enkel initiatief genomen om de zaak

Bijlmerramp op een goede manier te coördineren en af te handelen. Beiden beweren nooit door een minister of Kamerlid te zijn gevraagd om in actie te komen. Zowel Lubbers als Kok stelden zich daardoor passief op. Opmerkelijk als je bedenkt dat Lubbers nogal bemoeizuchtig is ingesteld. 'Zal ik even met je meedenken?', was één van zijn motto's. Bovendien is het toch de premier die de agenda voor de minister-raad opstelt?

Gezien het feit dat één van de taken van de minister-president, er zorg voor dragen dat 'zijn' ministers goed samenwerken, niet voldoende is uitgevoerd kan ook de huidige premier aansprakelijk worden gesteld voor de be- en afhandeling van het dossier Bijlmer-ramp. Premier Kok verweerde zich door onder ander te zeggen dat de ambtenarenstaf van zijn departement qua mankracht absoluut niet in staat is te coördineren. Wordt het dan niet eens tijd dat dit departement, met de premier voorop, haar coördinerende rol dusdanig gaat versterken dat het imago van de 'Republiek van de Veertien Onverenigde Departementen' – waar de Commissie Vonhoff al in 1978 van sprak – grondig wordt aangepakt? Het verschijnsel verkokering kwam tijdens de periode dat de parlementaire enquêtecommissie haar werk deed regelmatig naar voren. De regering is mede- zo niet hoofdverantwoordelijke voor de aanpak van dit negatief beladen begrip.

RLD

Kritiek was er ook op ambtenaren en rijksdiensten. Zo kwam de Rijksluchtvaartdienst (RLD) en de luchtverkeersleiding gedurende de enquête in opspraak. Tijdens de ramp was de luchtverkeersleiding nog onderdeel van de RLD, inmiddels is zij verzelfstandigd. Een half uur na de ramp kreeg de top van de RLD te horen dat het toestel munitie, chemicaliën en gassen aan boord had. Voormalig directeur-generaal van de RLD, top-ambtenaar Weck had op dringend verzoek van El Al besloten deze gevoelige informatie niet naar buiten te brengen. Zijn verantwoordelijke minister van Verkeer en Waterstaat werd niet ingelicht. De ambtenaren die op de hoogte waren van deze informatie besloten het 'onder de pet' te houden. Dat achteraf bleek dat het toestel geen gevaarlijke stoffen bevatte doet niet af aan het feit dat de minister en ook de burgemeester ingelicht hadden moeten worden. Brandweerlieden, GGD-ers en puinruimers

liepen onbeschermd over het terrein. Preventie in de vorm van beschermende kleding was zeer wenselijk geweest daar men geen zekerheid had over de inhoud van de lading. Kort na de ramp wist de RLD ook dat het toestel verarmd uranium bevatte. Pas een jaar later kwam dit nieuws naar buiten. In die tussentijd waren betrokkenen bij de ramp en de berging van het vliegtuig geruime tijd blootgesteld geweest aan deze gevaarlijke stof.

De reputatie van de RLD is er niet een om als verantwoordelijke minister trots op te zijn. Niet alleen werd er informatie achtergehouden over lading en uranium, de RLD heeft tot drie maal toe een aanbod van de Economische Controle Dienst (ECD) om de ontbrekende vrachtbrieven op te sporen afgewimpeld. Tevens bleek al uit een twee jaar eerder verschenen onderzoek dat de RLD zich te veel laat leiden door belangen van anderen (Schiphol, KLM). In hetzelfde onderzoek, overigens in opdracht van de RLD zelf, bleek ook nog eens dat de rijksdienst eigenzinnig, gesloten en arrogant is. Ook kwam naar voren dat ze veel te soepel zijn omgegaan met het toelaten van slecht onderhouden vliegtuigen op Schiphol. Onder druk van commerciële en politieke belangen zouden 'wrakken' van vliegtuigen zijn geland en opgestegen. Begin jaren 90 heeft oud-minister van Verkeer en Waterstaat Maij-Weggen al gezegd dat de RLD opener moest worden. Oud-minister Van Thijn en burgemeester van Amsterdam tijdens de Bijlmerramp, gaf in zijn openbaar verhoor aan dat dit niet het geval was. Er was weinig contact tussen het ministerie en de burgemeester aan de ene kant en de RLD aan de andere kant. "Ze dachten dat het hun ramp was en niet de onze", aldus Van Thijn.

Conclusie

Al met al is ons tijdens de parlementaire enquête duidelijk geworden dat de commissie meer naar boven heeft weten te halen dan aanvankelijk werd gedacht. De enquête was zeker niet overbodig en heeft (opnieuw) duidelijk gemaakt dat overheidsdiensten volstrekt langs elkaar heen werken, ambtenaren hun minister niet inlichten en bewindslieden geen moeite doen om tot de bodem te gaan zodat de waarheid boven tafel komt. De enquête heeft het beeld geschapen van een nogal arrogant bestuur dat de burgers onvoldoende serieus neemt en te weinig rekening met hen

oudt. Het is zeer verontrustend dat zowel het ambtelijk apparaat als de politieke gezagsdragers voorbij aan aan het belang (met name de veiligheid) van de burgers.

let is nu de vraag wat de Tweede Kamer met dit gegeven doet. Het is aan haar om te bepalen of er (politieke) koppen moeten rollen of dat de politieke verantwoordelijken er af komen met een berisping. Het debat naar aanleiding van de conclusie uit het rapport van de parlementaire enquête-commissie is opvallend voor het voortbestaan van de Paars coalitie. Een 'crash' op het Binnenhof behoort tot de mogelijkheden.

Slotopmerking

Dit artikel is begin april geschreven. Inmiddels is naar alle waarschijnlijkheid het eindrapport van de parlementaire enquêtecommissie verschenen en zijn wellicht de eerste conclusies al getrokken. Mocht de commissie een niet soortgelijke conclusie hebben geschreven als ik heb gedaan, dan is dat een teleurstellende zaak aangezien dan ook zij aan het belang van de burgers voorbijgaan. De legitimiteit van het overheidshandelen brokkelt dan verder af, hetgeen een verontrustende zaak is.

Gert Varkevisser is student Bestuurskunde in Leiden

advertentie

EEN SCHONE WAS VOOR DE HELE KLAS

LEASE

STUDENTEN HUREN HUN WASMACHINE, DROOGAUTOMAAT ETC. BIJ SPLASH LEASE!

VANAF f 38.- P. M.

0800-0220202

SPLASH LEASE

Internet: www.splash.nl/splash - E-mail: info@splash.nl

“Durf, duidelijkheid en daadkracht”

Liesbeth Augustijn en Jan-Jaap van Halem

Voor de Thorbecke lezing 150 jaar na de invoering van onze grondwet heeft de Universiteit Leiden dit jaar de heer Bolkestein, die onlangs zijn fractievoorzitterschap bij de VVD heeft neergelegd, weten te strikken. Hoge bomen vangen veel wind, zo luidt het spreekwoord en dat gold zeker voor de heer Bolkestein die al vroeg op de avond werd getrakteerd op een slagroomtaart. Dit laatste kon hem er niet van weerhouden zijn liberale staatsopvattingen te ventileren.

De lezing van de heer Bolkestein was getiteld: Weg met de romantiek, of: Wat is eigenlijk het probleem? Grote veranderingen op het Staatskundig vlak waren de centrale thema's van zijn referaat. Zo kunnen we denken aan de Gemeentelijke organisatie, het referendum, constitutionele toetsing, het functioneren van politiek partijen en de Europese Unie. Zoals we gewend zijn van de heer Bolkestein had hij overal een uitgesproken mening over. Het was dan ook een buitengewoon boeiende lezing. De heer Koole had vanuit zijn politicologische achtergrond nog een paar interessante kanttekeningen.

Er bleven natuurlijk zoals altijd een hoop vragen van onze kant liggen. We waren blij verrast toen de heer Bolkestein bereid bleek in te gaan op het voorstel van Liesbeth om een interview te geven voor de Bestuurskundige Berichten. Nu zouden we alsnog onze vragen kunnen stellen;